

Олег КУПЧИК,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри нової та новітньої
історії зарубіжних країн
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

АВСТРІЯ В ЗОВНІШНІЙ ТОРГІВЛІ УСРР (ПОЧАТОК 1920-х РОКІВ)

Анотація. У праці розкрито обставини, за яких на початку 1920-х років налагоджували торговельні відносини між Австрійською Республікою та УСРР. Встановлено договірно-правову базу, організаційні форми торговельної діяльності УСРР в Австрії, осіб торговельних представників (С. Деревенський, Цукерман). Подано організаційно-штатну структуру торговельного представництва УСРР в Австрійській Республіці.

З'ясовано роль торговельного представництва УСРР у Відні в зовнішньоторговельній діяльності УСРР. Висвітлено місце австрійського ринку в експортно-імпорتنих операціях УСРР. Вказано транзитне значення Австрії й Дунаю в торгівлі УСРР із країнами Центральної й Південно-Східної Європи. У грошовому еквіваленті зазначено обсяги експортно-імпорتنих операцій, їх предмет. Зауважено про «українську роботу» Торговельного представництва СРСР в Австрійській Республіці в 1923–1924 роках.

Ключові слова: експорт, імпорт, карбованець золотий, крона, ринок, товар, торговельне представництво, торговельний представник.

Покликана продавати за кордон товари вітчизняного виробництва й забезпечувати країну необхідними імпортними товарами, в УСРР на початку 1920-х років зовнішньоторговельна діяльність стала підтвердженням ще й її міжнародної правосуб'єктності. Очевидно, що зовнішні торговельні відносини український раднарком тоді намагався розвивати з головними торговельно-економічними суб'єктами Заходу. Водночас він намагався торгувати з Австрійською Республікою.

Попри те, радянські (А. Короткевич, В. Турок)¹ і сучасні українські (О. Купчик, В. Піскун)² історики розкрили головну політичну співпрацю УСРР і Австрійської Республіки та діяльність українських емігрантів

у Відні на початку 1920-х років. Винятком стала докторська дисертація А.О. Джеджулі³, у якій автор навів окремі статистичні дані українсько-австрійської торгівлі в цей період. Закономірно постали питання про не досліджену досі українсько-австрійську торговельну співпрацю, роль австрійського ринку в зовнішній торгівлі УСРР, торговельну діяльність австрійців на території України на початку 1920-х років.

Очевидно, що в налагодженні торговельних відносин з Австрією український раднарком розраховував на взаємну зацікавленість, відносну територіальну близькість, давні українсько-австрійські історичні зв'язки, які виходили ще з часів Австро-Угорської монархії. Завадити цьому могла втрата Віднем міжнародного впливу, що сталася після поразки в Першій світовій війні й закріплених у Сен-Жерменському мирному договорі (1919 р.) територіальних і фінансово-матеріальних втратах. Відтоді зовнішня діяльність Австрійської Республіки відбувалась уже під зовнішнім впливом, а саме з боку Франції, яка прагнула завадити черговому міжнародному посиленню австрійців⁴.

Проте двосторонні відносини УСРР та Австрійської Республіки все-таки було започатковано. 5 липня 1920 року у Копенгагені укладено угоду «Про репатріацію військовополонених і цивільних інтернованих обох сторін». Унаслідок уповноваженим Австрії в справах репатріації в УСРР призначено Ф. Вагера, а уповноваженим УСРР у справах репатріації в Австрії став Ю. Коцюбинський⁵.

Після тривалих політичних переговорів, 7 грудня 1921 року у Відні укладено «Тимчасову угоду між Урядами РСФРР і УСРР, з одного боку, та Урядом Австрії – з другого»⁶. Відповідно до її ст. 11 торговельне представництво УСРР в Австрії визнавали «державною торговельною установою», «законним представництвом Українського Уряду» для «правових дій на австрійській території». Правові акти, вчинені главою торговельного представництва чи його уповноваженою особою, ставали для УСРР обов'язковими. Австрія через своє «Торговельне Представництво на Україні» захищала «економічні інтереси Австрійської Республіки та австрійських громадян».

Окрім цього, відповідно до «Тимчасової угоди» український раднарком гарантував «австрійським громадянам, які у торговельних справах... відправляються на територію другої Договірної сторони,.. недоторканність усього провезеного ними із собою чи придбаного... на Україні майна» (ст. 8). Цю ж недоторканність австрійський уряд гарантував майну українського раднаркому (ст. 12). Уряди домовилися про обопільні міжнародно-правові гарантії суднам щодо їх пересування в територіальних водах та портах (ст. 9).

Український раднарком також зобов'язався «укладати з австрійськими громадянами, фірмами та юридичними особами правові угоди на території...

УСРР, тільки із застереженням про застосування третейського розгляду». Щодо «угод, укладених в Австрії, і їх економічного результату», то український раднарком підпорядковувався «австрійським законам», але зберігав право «включати... застереження про застосування третейського розгляду».

Щодо «приватноправових зобов'язань», то вони також підпорядковувались «австрійському судочинству та австрійському порядку примусового виконання судових вироків». Очевидно, що ці зобов'язання впливали «з правових угод з австрійськими громадянами, австрійськими фірмами й австрійськими юридичними особами...» (ст. 12).

До укладення торговельного договору «Тимчасова угода» мала «служити основою господарських відносин Договірних Сторін і тлумачитись в дусі взаємної доброзичливості, спрямованої до зміцнення економічних відносин» (ст. 15)⁷.

Опісля затвердження «Тимчасової угоди» українським раднаркомом (14 січня) й австрійським урядом (14 лютого 1922 року) й обміну ратифікаційними грамотами⁸ у Відні в середині березня 1922 року засновано «Торговельне представництво УСРР в Австрійській Республіці». Як «Торговельний представник УСРР в Австрійській Республіці» його очолив Самуїл Якович Деревенський⁹. У Відні торгпредство було розташовувано за адресою: Шведенплац, 2¹⁰.

Станом на 22 березня 1922 року у торговельному представництві УСРР в Австрії працювало 2 особи, а саме торгпред і секретар. З квітня ц.р. у ньому працювало вже 4 особи, серед них завідувач торговельного відділу. Після позитивного розв'язання питання «Дунайського шляху» для його реалізації засновано «осередок для організації транспорту на Дунаї», у якому працювало 4 особи¹¹.

«В операційному й адміністративному відношенні» торгпредство УСРР в Австрії підпорядковувалось «Берлінському центру» (торговельному представництву УСРР у Німеччині, яке за кордоном керувало роботою всіх закордонних торгпредств. – *Авт.*). Тому закупки-продаж товарів здійснювало «за завданнями Берліну», однак мало право «проявляти власну ініціативу»¹².

Прикметно, що, оцінюючи укладену «Тимчасову угоду», австрійські торговельно-промислові кола наголосили саме на її торговельно-економічному значенні. Угода, на їхню думку, мала пожвавити насамперед торгівлю обох країн¹³. Австрійці бачили в Україні постачальника сільськогосподарської сировини, зокрема вовни й цукрового буряку¹⁴.

Тому, коли провідні країни Заходу розпочали на початку 1920-х років з УСРР торгувати, австрійський уряд не залишився осторонь. Своєю чергою, налагодженню австрійсько-українських торговельних відносин сприяло рішення керівництва українського «зовнішторгу», за яким Австрію віднесено до країн, що «мають значення для України»¹⁵.

Тоді «ціла низка великих австрійських фірм, концернів, синдикатів, промислових об'єднань буквально закидали нас зверненнями щодо ввезення в Україну різноманітних товарів, намагались своєчасно закріпити тут свої позиції»¹⁶. Щодо дозволу на ввезення товарів вони спробували вплинути навіть через керівництво австрійської компартії. Але торгпредство зрештою надало дозвіл «лише на один рейс Ллойд-Трієстіно», яким мали довести плуги, дрібні сільськогосподарські інструменти, електричні лампочки, канцелярські товари. Українська сторона наголосила на актуальності й доцільності заснування змішаних українсько-австрійських товариств.

Співробітники торгпредства активно взялися за роботу. Спершу дослідили австрійську економіку, її промисловість і сільське господарство, ринки товарів і їх кон'юнктуру, а також проводили постійний моніторинг цін на віденських біржах сільськогосподарських продуктів, товарній і грошовій. Вони зазначали, що «Австрія може бути споживачем нашої сировини», а «австрійський ринок можливо використовувати як експортний», своєю чергою, «якісні й дешеві австрійські товари могли стати предметом... експорту до України»¹⁷.

Дипломати направляли до України інформаційні й довідкові матеріали економічного характеру (журнал «Господарство Австрії» тощо). Водночас ознайомлювали представників австрійських фірм із продукцією, яку виготовляли українські підприємства. Поширювали в Австрії інформаційні й довідкові матеріали про українське виробництво (журнали «Торгівля і промисловість України», «Вісник зовнішньої торгівлі України»)»¹⁸.

Очевидно, що робота торговельних дипломатів «деякий час... не могла проводитись з необхідною інтенсивністю через недостатню ознайомленість з місцевими умовами». Але вже тоді дипломати зауважили, що хоча «Австрія є промисловою країною, проте її сільське господарство не здатне прогодувати власне населення, через це вимушена завозити хліб із сусідніх аграрних країн – Угорщини, Румунії, Югославії, здебільшого пшеницю, жито й ячмінь, останній – головне для пивоварного виробництва». Торговельні дипломати так само зазначали, що після розпаду Австро-Угорської імперії «австрійська промисловість, позбавлена джерел сировини, вимушена її ввозити із сусідніх країн»¹⁹. Йшлося про імпорту вугілля, руди, зерна, худоби, цукру, спирту, а також нафти, бензину, мінеральних масел, твердих порід дерева, сирих шкір, хутра.

Дипломати тоді наголошували, що після розпаду імперії Австрія опинилась «відрізаною від покладів вугілля, а тому вимушено шукала нові джерела постачання енергії»²⁰. Від забезпечення вугіллям, зокрема коксом, залежала австрійська металургійна промисловість, яка після розпаду імперії давала вже менше металу. Зате активно розвивалася чеська металургія.

Своєю чергою, торговельні дипломати зазначали, що «Австрія... буде відігравати значну роль у ...торговельній діяльності не лише як країна для експорту чи імпорту, але також як важливий транзитний коридор, завдяки центральному становищу на Дунаї, який зв'язує між собою країни Центральної і Південно-Східної Європи та усіх їх разом з Чорним морем»²¹. Саме у Відні було правління великої пароплавної компанії «Донау Даленфшіффарте Гезельшафт», а перевезення товарів Дунаєм через чорноморські порти в Україну коштувало набагато дешевше, ніж через територію Польщі. До того цей шлях міг бути використаний для транзиту товарів до Північної й Центральної Росії, Кубані, Криму й Кавказу.

Прикметно, що дипломати з'ясували ставлення австрійських фінансово-промислових кіл до України. Зазначили, що вони «віддають належне зв'язкам старої Австро-Угорщини з Україною, Росією у довоєнний час, значно глибше оцінюють значення торговельних зв'язків нині, коли Австрія «затиснута» у лещатах Сен-Жерменського договору, позбавлена усяких ресурсів для самостійного економічного існування й шукає опори в українському, російському ринках»²².

Після початку роботи українського торгпредства до нього звернулись австрійські торговці щодо ввезення до Австрії необхідних їй експортних товарів, а саме сірки, скла, соди (двовуглекислої та кальцинованої), кишок, шкір, марганцевої руди, кінського волосся, щетини²³. А наприкінці 1922 – на початку 1923 року торговельні дипломати працювали в напрямі долучення австрійських виробників до Київського контрактного ярмарку. Тому торгпред С. Деревенський виконував тоді також обов'язки «представника Київського контрактного ярмарку в Австрії».

В австрійській пресі було розміщено оголошення про проведення ярмарок. Серед австрійських фірм поширено інформаційно-довідкові матеріали «Довідник ярмарку». Унаслідок надійшло кілька сотень запитів, але до участі в ярмарку було допущено лише кілька відомих австрійських фірм, що виготовляли продукцію, у якій були зацікавлені українські промисловці та аграрії. Серед них «Н. Гайд», «Арсенал», «Естерайхіше ландвіртештелле» (виробництво сільськогосподарських машин і зерноочисних станцій), «Центральферкауфсбюро дер Естерайхішен зенденверке» (виробництво кіс), «Рудольф Шмідт» (виплавка сталі, виробництво напилників), «І. Розенталь» (виробництво паяльних ламп), «У. Райхарт» (виробництво оптичних приборів, зокрема мікроскопів), «Кременецький» (виробництво електричних лампочок)²⁴. Водночас торговельні дипломати працювали також щодо долучення австрійських виробників до Харківського контрактного ярмарку²⁵.

Відповідно до листа торговельного представника С. Деревенського «Уповнаркомзовнішторгу» С. Брону (від 23 березня 1922 року) у Відні при торгпредстві «спішно відкрили представництво Вукоопспілки», яке

мало «залучити закордонну кооперацію». Саме її «першочергове завдання склала купівля за кордоном товарів у кредит» у спосіб утворення змішаних австрійсько-українських товариств, або кредитування австрійськими фірмами українських товариств. Очевидно враховувалось, що австрійці більш зацікавлені в короткотермінових кредитах (на 6 місяців), на «тяжчих умовах» для української сторони²⁶.

«Вукоопспілка», своєю чергою, так само порушила питання про можливість транспортування товарів із Центральної Європи до України шляхом Дунай–Чорне море–Одеса або шляхом Трієст–Одеса. Для цього пропонував розпочати переговори з «Дунайським пароплавним товариством» (Відень) та «Ллойд Трієст» (Трієст). Опісля укладення угоди між «Ллойд Трієст» і Одеською конторою «Уповнаркомзовнішторгу» вже наприкінці червня – на початку липня 1922 року перший пароплав з австрійськими товарами прибув до Одеського порту²⁷.

Саме австрійському представництву «Вукоопспілки» доручено займатися купівлею необхідних для України книжок²⁸. Загалом було закуплено 5 вагонів книг, зокрема 90 тис. примірників «Історія України» М. Грушевського, 11 тис. примірників його ж «Народність і держава». Попри звинувачення, що книги є «петлюрівськими», після їх апробації особисто Ю. Коцюбинським, нічого «антирадянського» в них не виявили. Навпаки, зроблено висновок, що ці книги «будуть корисні для наших бібліотек»²⁹.

Весною 1922 року до торгпредства УСРР в Австрії надійшла пропозиція від «Віденської фірми Олександра Гутмана» вступити в переговори щодо заснування «Українсько-Австрійського експортного товариства». Австрійці пропонували, щоби до статутного капіталу вони сплатили 1 млрд австрійських крон, стільки ж українська сторона. Австрійці також запевняли в можливості отримання кредитів у «Банк кредит дженераль»³⁰.

Безрезультатно закінчилися переговори липня–грудня 1922 року з фірмою «Натан Кременецький» щодо організації спільного «Австрійсько-українського товариства імпорту електричних виробів». Його метою мало стати ввезення і продаж в Україні «ламп нагрівання усіх видів, інсталяційних матеріалів, кабелю». У «товариство» Раднарком УСРР та австрійська фірма домовилися вступити «як пайщики з рівними частками, рівними правами й обов'язками». Основний капітал погодили в 10 тис. доларів США, який передбачили сплатити порівну. Електричні товари товариство мало продавати «державним установам й підприємствам, кооперативам», і лише оптом. Для цього планували в Києві, Харкові, Одесі, Катеринославі відкрити «відділення і склади»³¹.

Попри те що було підготовлено проекти угоди, статуту товариства, австрійська фірма погодилася надати українському раднаркому кредит для його участі в товаристві, раднарком затягував переговори, «заговорив» їх,

зрештою наприкінці 1922 року зовсім відмовився від створення спільного австрійсько-українського товариства. Аргументував, що інші фірми запропонували вигідніші умови³².

Так само 1922 року зірвано переговори щодо створення спільного «Австрійсько-румунсько-українського товариства шкіряної промисловості». Воно мало займатись в Україні купівлею й обробкою шкіри, її експортом за кордон. Попри те що було підготовлено проект угоди, її так само не уклали³³. Йшли переговори щодо утворення змішаних австрійсько-українських «Товариства з експорту й обробки шкір та шкур», «Товариства із ввезення жирів в Україну»³⁴.

У травні–червні 1922 року торгпредство вело переговори про укладення угоди з «Австрійським товариством оптових закупівель взуття». Це товариство мало власну взуттєву фабрику, надало зразки взуття. На думку торговельного представника «купівля цього взуття була вигідною, як щодо цін, так і щодо якості». Торгпред зауважив, що Одеське відділення «Уповнаркомзовнішторгу» «за поганіше взуття платило набагато більше», а саме від 4 до 5 турецьких лір, у цей час, коли в австрійського товариства була змога купити від 1,94 до 2,33 ліри в співвідношенні австрійської кро-ни та турецької ліри³⁵.

Тривали переговори щодо створення змішаного товариства з австрійським синдикатом «Центральферкауфсбюро дер Естерайхішен зенденверке», який виготовляв дрібні сільськогосподарські інструменти. 15 січня 1923 року із цим синдикатом укладено угоду щодо купівлі 300 тис. кіс і 200 тис. серпів ручного кування. Коси купували за середньою ціною 1,7 швейцарського франка за 1 шт.³⁶

Так само вели переговори з фірмою «Гейд-Трієри» (щодо купівлі устаткування для млинів) з підприємством «Австрія-Даймлер» (щодо купівлі автомобілів, моторних плугів, вантажівок), із заводом «Великий Арсенал» (щодо купівлі сільськогосподарських машин), фірмою «Гуттер і Шранц» (щодо купівлі металічних сіток, сита й сукна), фабрика «Андрій Найдер» (щодо відкриття взуттєвої фабрики в Україні).

Своєю чергою, «Альпійське пароплавне товариство» тоді пропонувало звести в Україні товарні склади, в обмін прохало для його пароплавів дозволу заходити в чорноморські порти. Австрійське відділення французької компанії «Алгемайне абак індустрі» прохало надати концесію на тютюнові плантації, а також дозвіл торгувати тютюном. Багато австрійських підприємців зверталися щодо отримання в оренду українських сільськогосподарських угідь³⁷.

Торговельні дипломати УСРР також цікавились «Віденським міжнародним ярмарком», що відбувався двічі на рік, а саме в березні й вересні. На ярмарок прибували «покупці з усіх сусідніх країн, Балкан, Близького й

Далекого Сходу й заокеанських країн»³⁸. Австрійські фірми представляли продукцію «залізної, електричної, шкіряної та взуттєвої, текстильної, паперової промисловості». Ярмарок планували використати для реклами українських товарів.

Саме на австрійський ринок була орієнтована частина лікарських рослин, які перебували на складах у Данцигу (нині польське місто Гданськ): бузина, цвіт липи, чорниця, блекота, кропива, лакричний корінь, аніс, лікоподій, полин, корінь оману, сонна трава, мильний корінь (собаче мило), волошки, зензівер, калачики, дурман, деревій, трифоль, норичник, ложкова трава, буквиця, цвіт мальви тощо³⁹.

Український експорт до Австрії тоді складався з кінського волосся, яєць, скипидару. Але торговельні дипломати відверто зазначали, що товари українського сільського господарства продати на австрійському ринку складно, оскільки країна є сусідом інших аграрних країн, а саме Румунії, Угорщини, Югославії⁴⁰.

Перевезення вантажів відбувалося територією Польщі. Але була суто технічна проблема. Через те що австрійські вагони були вузькоколієними, вони не могли слідувати до кінцевого місця прибуття в Україні, зазвичай, до залізничної станції «Шепетівка». Тому товар на залізничній станції «Здолбунів» перевантажували в польські вагони, а це зумовлювало втрату часу і фінансові затрати⁴¹.

Попри те що на «австрійському ринку можливо було закуповувати вдвічі більше товару, ніж на інших, за ці ж самі гроші», у торгпредства була ще й інша проблема, а саме «відсутність свободи в діях,.. а почасти довготривале листування з приводу окремих покупок, що позбавляло... можливість скористатись вигідним моментом»⁴².

Загалом же на австрійському ринку було закуплено 100 тис. кіс (1400 крон за 1 шт. за ринкової вартості 2 тис. крон), 12 тис. серпів (за ціною 600 крон за 1 шт.), папір (11 вагонів на 20 тис. зол. крб), книг (5 вагонів), а також мікроскопи, друкарські машинки, канцелярські товари, швейцарські і французькі сита, цигарки, легковий автомобіль (для потреб наркомату закордонних справ)⁴³. Загалом український імпорт товарів з Австрії в 1921–1922 рр. склав 142 тис. 184 зол. руб., в 1922–1923 рр. – 373 тис. 625 руб. Якщо вартість замовлень в 1921–1922 оперативному році прийняти за 100, то в 1922–1923 оперативному році вона склала 263⁴⁴.

Через утворення СРСР і заснування в Австрії загальносоюзного торговельного представництва діяльність торгпредства УСРР в Австрії в серпні 1923 року було згорнуто. Ще раніше воно переїхало на адресу вул. Рейзнерштрассе, 45. Після відкликання торгпреда С. Деревенського обов'язки торговельного представника деякий час виконував завідувач торговельного відділу Цукерман⁴⁵.

Після заснування в Австрії торговельного представництва СРСР, через наявність у цій країні т.зв. «української роботи» у сфері зовнішньої торгівлі, раднарком УСРР намагався ввести до загальносоюзного торгпредства кілька «осіб, які... увійшовши до апарату торгпредства, виконували б також «українську роботу». Зрештою раднарком домогся, щоби до загальносоюзного торгпредства ввели «одного співробітника із ліквідованого штату торгпредства УСРР». Відкликаний Цукерман пропонував, щоби цей співробітник «ввійшов в апарат торгпредства в якості заступника торгпреда». Роботу цього «представника Укрторгу при Торгпредстві СРСР» технічно мав забезпечувати апарат загальносоюзного торговельного представництва.

Згодом до складу торгпредства СРСР в Австрії українському Раднаркому вдалося ввести ще одного співробітника. Це дало змогу, для виконання «української роботи», утворити в складі загальносоюзного торговельного представництва «окремий осередок». Згодом дипломати позитивно його оцінили, оскільки «осередок» працював над виконанням «не лише всієї української, але й частини загальносоюзної роботи»⁴⁶.

Станом на 1923–1924 роки з усього імпорту австрійських товарів до СРСР на «Укрдержторг» припадало 31,6%. А з урахуванням замовлень «Вукоопспілки», «Укрнаркомпроду» тощо, цей імпорт склав 50%. Щодо експорту, то в українському Раднаркомі й далі були певні, що «австрійська промисловість буде вимушена пов'язатись з УСРР і шукати на її території ринки для збуту своїх товарів». Він знав, що «Австрія не має власного продовольства, ані сировини, й може стати ринком збуту українських товарів». Ба більше, тоді австрійський уряд виношував ідею «заснування у Відні транзитного ринку для української торгівлі з Балканами, використавши для цього Дунайський шлях»⁴⁷.

З поліпшенням у республіці продовольчого становища український раднарком планував експортувати на австрійський ринок зерно, м'ясо, яйця, соду, соняшникову олію й садові фрукти, а також кінське волосся, пух і перо, вугілля й деревину. Особливими були сподівання щодо австрійського попиту на соду та яйця. Щодо цих товарів був намір навіть витіснити інші країни-конкуренти й повернути втрачені під час світової війни позиції.

З іншого боку, планували купувати в австрійців коси, дріт, канцелярські товари, парафін тощо. У Раднаркомі УСРР були переконані, що «Австрія вирізнялась більш вигідними цінами, а коли йшлося про значні закупки – це було суттєво». Ба більше, «Австрія була найбільш пристосованою до термінових замовлень». Щодо цього колишній в.о. торгпреда Цукерман 1923 року писав, що лише може видатись, що «з відкриттям американського ринку наші операції в Австрії скоротяться... Але в Австрії товари набагато дешевші. Австрія виробляє саме ті товари, які нам потрібні... В Америці доведеться оплачувати вищу вартість»⁴⁸.

Отже, відповідно до укладеної 7 грудня 1921 року «Тимчасової угоди» УСРР та Австрійська Республіка встановили торговельні відносини. Із середини березня 1922 року у Відні засновано «Торговельне представництво УСРР в Австрійській Республіці». Як торгпред його очолив С.Я. Деревенський. Окрім цього, торговельне представництво мало «осередок для організації транспорту на Дунаї». Укладену «Тимчасову угоду» австрійці оцінили як таку, що мала сприяти поживленню головне торговельних відносин з УСРР. Налагоджуючи їх, український Раднарком, очевидно, врахував невдоволеність Австрії від територіальних і матеріальних втрат Сен-Жерменського договору 1919 року. Прикметно, що керівництво українського «зовнішторгу» прийняло рішення, за яким Австрію віднесено до країн, що «мали значення для України».

Дослідивши австрійську економіку та ринок, торговельні дипломати УСРР підсумували, що після розпаду імперії австрійська промисловість втратила доступ до багатьох джерел сировини, а австрійське сільське господарство виявилось неспроможним прогодувати власне населення. Водночас зазначили роль Австрії в транзитній торгівлі Дунаєм. Тому водним шляхом Дунай–Чорне море–Одеса планували постачати необхідну австрійцям сировину й доставляти в Україну австрійські товари, а також торгувати з країнами Центральної й Південно-Східної Європи. Транспортування товарів Дунаєм обходилося дешевше, ніж суходелом територією Польщі. Ба більше, через вузькоколіїні австрійські вагони товар на залізничній станції «Здолбунів» доводилося перевантажувати в польські ширококоліїні вагони. А це зумовлювало додаткові фінансові і часові витрати.

У торгівлі з австрійцями зроблено наголос на заснуванні змішаних австрійсько-українських товариств. Український експорт до Австрії складався з кінського волосся, соди, шкіри, кишок, волосся, лікарських трав. З Австрії імпортували серпи, коси, електричні лампочки, канцелярські товари (папір, олівці), друкарські машинки, мікроскопи, автомобіль, цигарки, книги. Окрім цього, в Австрії торгувало представництво «Вукоопспілки». Торгпред С. Деревенський також виконував обов'язки «представника Київського контрактного ярмарку в Австрії». Українські товари мали рекламувати на «Віденському міжнародному ярмарку».

Торговельне представництво УСРР в Австрійській Республіці функціонувало до серпня 1923 року, коли було об'єднане з російським торгпредством у «Торговельне представництво СРСР в Австрійській Республіці». Українському Раднаркому вдалося ввести до його складу власного представника, а згодом утворити окремих «осередок», який займався «українською роботою». Її обсяг свідчить про те, що станом на 1923–1924 роки український імпорт з Австрії становив 50% загальносоюзного імпорту з цієї країни.

Проте українсько-австрійські торговельні відносини середини – другої половини 1920-х років – це предмет уже наступного історичного дослідження.

- 1 *Короткевич Г.Я.* Австрія на першому етапі загального кризису капіталізму (1918–1938 гг.). – Москва, 1956. – 43 с.; *Турок В. М.* Очерки історії Австрії. 1918–1929. – Москва: Изд-во АН СССР, 1955. – 588 с.
- 2 Встановлення дипломатичних відносин між УСРР і Австрійською Республікою (1921 р.) // Вісник Національного транспортного університету: В 2 ч. – К.: НТУ, 2006. – Ч. 2. – С. 289–292; Піскун В. М. Політичний вибір української еміграції: 20-ті роки ХХ століття: Монографія. – К., Нью-Йорк: Леся, 2006. – 672 с.
- 3 *Джеджула А.Е.* Международные экономические отношения Советской Украины в 1920–1922 гг.: Дисс. ... д-ра истор. наук. – К., 1967. – 789 с.
- 4 *Еріх Цюльнер.* Історія Австрії / пер. з нім. Роман Дубасевич, Христина Назаркевич, Анатолій Онишко, Наталя Іваничук. – Львів: Літопис, 2001. – С. 478–487.
- 5 ЦДАВО України. Ф. 4. Оп. 1. Спр. 75. Арк. 4–5 зв.; Спр. 700. Арк. 3.
- 6 *Кулчик О. Р.* Зовнішньополітична діяльність уряду УСРР (1919–1923 рр.): між українською формою та радянським змістом: Монографія. – Тернопіль: «Терно-граф», 2011. – С. 80–83.
- 7 Українська РСР на міжнародній арені. Збірник документів (1917–1923 рр.) / відп. ред.: В. М. Корецький; упор.: К.С. Забігайло, М.К. Михайловський, І.С. Хміль / Корецький В.М. – К.: Наукова думка, 1966. – С. 427–429.
- 8 ЦДАВО України. Ф. 4. Оп. 1. Спр. 45. Арк. 17; Спр. 700. Арк. 3.
- 9 Там само. Спр. 75. Арк. 4.
- 10 Там само. Ф. 423. Оп. 3. Спр. 73. Арк. 7.
- 11 Там само. Ф. 4. Оп. 1. Спр. 15. Арк. 28–28 зв.; Спр. 74. Арк. 94–95.
- 12 Там само. Ф. 423. Оп. 3. Спр. 74. Арк. 94.
- 13 До ратифікації договору з Італією і Австрією // Вісти ВУЦВК. – 1922. – 21 січ.
- 14 Українсько-австрійська угода // Вісти ВУЦВК. – 1921. – 23 груд.
- 15 ЦДАВО України. Ф. 423. Оп. 3. Спр. 12. Арк. 20.
- 16 Там само. Спр. 90. Арк. 230–231.
- 17 Там само. Арк. 237–238.
- 18 Там само. Спр. 73. Арк. 22, 76.
- 19 Там само. Спр. 90. Арк. 225.
- 20 Див. детальніше: «Становище Австрійської промисловості» // ЦДАВО України. Ф. 4. Оп. 1. Спр. 90. Арк. 100–109.
- 21 Там само. Спр. 90. Арк. 229.
- 22 Там само. Арк. 230.
- 23 Там само. Арк. 225.
- 24 Там само. Спр. 73. Арк. 23.
- 25 Там само. Арк. 36.
- 26 Там само. Спр. 74. Арк. 117.
- 27 Там само. Арк. 118, 151.
- 28 Там само. Арк. 121.
- 29 Там само. Арк. 185–186.
- 30 Там само. Арк. 126.
- 31 Там само. Спр. 105. Арк. 1–4, 97.
- 32 Там само. Арк. 102, 107–108, 111.
- 33 Там само. Спр. 104. Арк. 2–3а, 6–7.
- 34 Там само. Спр. 74. Арк. 179; Спр. 90. Арк. 233.
- 35 Там само. Спр. 90. Арк. 62–62зв.
- 36 Дивись детальніше: Договір між Торговельним представництвом УСРР в Австрії і «Центральферкауфсбюро дер Естерайхішен зенденверке». – ЦДАВО України. Ф. 423. Оп. 1. Спр. 73. Арк. 26–27, 29; Спр. 90. Арк. 232.
- 37 ЦДАВО України. Ф. 423. Оп. 3. Спр. 90. Арк. 232–234.
- 38 Там само. Спр. 90. Арк. 132–137, 229; Спр. 188. Арк. 6.
- 39 Там само. Спр. 90. Арк. 126–126зв.
- 40 Там само. Спр. 246. Арк. 10.
- 41 Там само. Спр. 90. Арк. 168, 186.
- 42 Там само. Арк. 235.

43 Там само. Спр. 74. Арк. 130–131, 185–186; Спр. 90. Арк. 8, 23, 33, 163, 193.

44 Там само. Спр. 246. Арк. 10–11.

45 Там само. Спр. 73. Арк. 78, 90; Спр. 246. Арк. 16.

46 Там само. Спр. 188. Арк. 6, 11, 13.

47 Там само. Арк. 3–5.

48 Там само. Арк. 4, 7, 9–10.

Oleh KUPCHYK,
Ph.D. in History,
Associate Professor at the Department
of Modern and Contemporary History of Foreign Countries
of Taras Shevchenko National University of Kyiv

AUSTRIA

AS A FOREIGN TRADING PARTNER

OF THE SOVIET UKRAINE IN THE EARLY 1920s

Abstract. The article reveals the circumstances under which trade relations between the Austrian Republic and the Ukrainian SSR were established in the early 1920s. The contractual and legal framework, organizational forms of commercial activity of the Ukrainian SSR in Austria are clarified. The author introduces the activities of Ukrainian trade representatives in Austria, namely S. Derevenskyi and Zuckerman. The organizational and staff structure of the trade mission of the Ukrainian SSR in the Austrian Republic is provided.

The role of the trade mission of the Ukrainian SSR in Vienna in foreign trade activity of the Ukrainian SSR is revealed. The place of the Austrian market in export-import operations of the Ukrainian SSR is highlighted. The transit value of Austria and the Danube in the trade of the Ukrainian SSR with the countries of Central and South-Eastern Europe is indicated. The monetary equivalent indicates the volume of export-import operations and their subject. «The Ukrainian aspect» of the USSR trade mission's activities in the Austrian Republic in 1923–1924 is noted.

It is proved that in establishing trade relations with Austria, the Council of People's Commissars of the Ukrainian SSR (Radnarkom) counted on mutual interest, relative territorial proximity, ancient Ukrainian-Austrian historical ties, which dated back to the time of the Austro-Hungarian monarchy. The establishment of trade relations between Austria and Ukraine was facilitated by the decision of the leadership of the Ukrainian Ministry of Foreign Trade, according to which Austria was referred to as a country 'important for Ukraine'.

Keywords: export, import, golden karbovanets, koruna, market, goods, trade mission, trade representative.